

Maidar Bedaxagar

“Zuberotar gazteak bi euskararen jabe dira”

Urdiñarbe, 1987. Euskal Filologian lizentziatua; liburuzaina lanbidez. Iragan urrian, *Euskaldun bat, bi euskara* izenburuko hausnarketa aurkeztu zuen Arantzazun (Oñati), Euskaltzaindiaren XVII. Biltzarrean. Hitzaldiaren lema hauxe izaki: “Zuberera eta batua, zuberotar gazteen ahotan gaur egun”. Bere aburuz, zuberotar azken belaunaldi euskaldunak –demagun, 1987. urteaz geroztik sortutakoak– zuberera eta batuaren arteko lehia bizi du.

Mikel Asurmendi

@masurmendi

ARGAZKIA: ISABELLE MIQUELESTORENA

“Zuberera eta batuaren arteko lehia fenomeno linguistiko berria da, baina gazteen gaitasun linguistiko bezala endelegatu behar dugu”. Halaxe ikasi diogu Maidar Bedaxagari.

Zuberera eta batua elkarren ondoan

Ama-aita edo aitañi-amañi dira –oraindik ere– zubereraren transmititzaile naturalak. Transmisio eredu klasikoa egiten dute hein batean, izan ere, badi-ra euskarari nahita uko egin dioten gurasoak, beraz, Bedaxagarrek amañiaren errola berebizikotzat jotzen du hainbat familiaran. Halaber, gazteek ikastoletan zuberera ikasten dute, eta helduek, berriaz, Gau-eskoletan. Emeki-emeki biak ari dira uztartzen. Konparazione, egundaino eremu arrotza izandako lan munduan toki zabala hartu du euskarak. Era berean, hirugarren sektorean ere, zerbitzuetan, oro har, euskarak prestigioa irabazi du. Paradoxikoki, laborantzan, euskararen alor naturala izanik ere, urte urte transmisioa gutxituz joan da.

Zubereraren toki naturala edo indartsuena aisialdian dago gaur egun. Tokiko kultura biziari esker zurkaiztua segitzen du jendartean. Kultur agerraldian berrituz joan da –pastoral eta maskaradetan, konparazione– eta bizirik segitzen du. Aldi berean, toki berria hartu du hedabideetan. Xiberoko Botza da hedabide

nagusia, nagusiki zubereraz ari dena. Euskal Irratiak federazio barnean ari denez gero –Lapurdikoko Gure Irratia eta Antxeta irratiak, eta Baxenabarreko Irulegiko Irratiarekin batera–, saio komunak eskaintzeak euskara eraldatzea ekarri du, eta “Iparraldeko batua” sortzea ahalbidetu du. Hala berean, “Hegoaldeko batua” sartu da etxeetan EITBren bidez. Hartara, azken hogeitau urteetan zubereraz harago doan euskara ereiten ari da. Ikus-entzunezkoak dira zuberotar hiztunaren transmisioaren laguntzaileak, halarik ere, idatzizkoak –egunkariak eta aldizkariak, *Berria* eta *ARGIA*, adibiderako– nekez lortzen dute euskararen normaltasuna finkatzea. Ehun euskaldunetatik bostek baino ez dute euskara batuaz irakurtzen.

Bi ikastola daude: Sohütan (Pettarra) eta Alozen (Basabürüa). Zubereraz irakasten dute, alta, ikasbidea euskara batuarentzat ireki dute azken hogeitau urteetan. Euskalkiaren kontzientzia transmititzen diete haur eta gazteei, baina gaineratiko euskalkietara bide egiteko euskara batua baitezpadakoa dela ohartarazten diete ikasleei. Euskal Herriko egoera soziolinguistikoa konplexua bada ere, belaunaldi berriak euskararen aberastasunaz jabetzen ari dira. Filologoaren hausnarketan premisa hauxe antzematen da: “Euskara mintzatua eta irakurria haur eta gazte berriek bermatuko dute ezinbertzean”.

IKAS Pedagogia Zentroak sortzen du ikasmateriala, Uztaritzen finkatua. Euskarazko irakaskuntza IKASi esker garatu da; Iparraldeko euskara batua idatzia IKASen lorpena izan da hein handi batean. Areago, zubereraren kasua berezia den aldetik, IKASek eskola programak eta liburuak zubereraz berrargitaratu ditu Zuberoako eskolei begira. Bertako eskoletan egokitua izan den euskalki bakarra zuberera izan da. IKASen hizkuntza politikaren ildoan, Iparraldeko 8 urtetik goitiko ikasleak Iparraldeko euskara batuan trebatzen hasten dira, baita zuberotar ikasleak ere.

Kolegioetako etapa

Lehen mailatik –Haurreskola– Bigarren mailarako aldaketa –Kolegioa– une zaila eta erabakigarria da ikasleen bizitzan. Irakasgaiak gero eta nasaiagoak dira, osatuagoak. Duela 30 urte, ikastoletako zuberotar lehen ikasleak Kanboko Xalbador ikastetxean ikasten hasi ziren. Egun, Baxenabarreko Larzabaleko Manex Erdozaintzi ikastetxean ari dira. Aldaketa hori zenbait ikaslerentzat “jauzi” handia izan zen iraganean, eta egun ere ez da samurra Zuberoatik jalgitzea. Eskola-barnetegian geratu gabe ere, ikasleak etxetik eskolara joan-jinean ibiltzea neketsua da inondik ere. Areago, ikasketak euskara berri batean landu behar izateak ahalegin han-

diagoa eskatzen du. Euskalkitik euskara estandarera aldatzeak ikasketa berrietan murgiltzea dakar. Lehen aldikoz, jendar-te berri batean kausitzen dute euren burua, ikasle gehienak baxenafarrak izaki, egunerokoan bestelako hartu-emanak esperimentatzen dituzte, gizarteratze aro berrian hasten dira. Inflexio garaia da. Eskola euskara batuan izanen den beldurrez, gurasoek beren euskara maila laguntzeko urriegia ote den beldur dira: “Zuberera eta batuaren muga linguistikoa hain da gotorra, eta naski emozionala, non ikasketak euskaraz segitzea ezbaian jartzen duten. Seaskako kolegiara eraman edo ez dudan ematen dute”, dio Bedaxagarrek.

Gazteen gaitasun linguistikoak

Alta bada, ikasbide berrian urratsa ematen duten gazteek, egokitze gramatikala eta sintatikoa egin ondoren, hiztegian eta aditz jokamoldean batuera jokadura ikasitakoan, aldaketa nabarmena erdies-ten dute hizkuntzaren alokutibotasunari dagokionez. Solaskideak dioskunez, “egungo zuberotarrek erabiltzen duten euskara ez da batura moldatutako zubera bat, ezta zubereratik abiatzen den euskara estandarra. Zuberotar gazteak, euskara batua zuberotarrak ez balira bezala mintzaten dira. Bi euskararen jabe dira. Gazteek, halaber, zubereraren sintaxia eta pluraltasun forma batzuk bazter-

» “Zuberotarra orain arteko isolamendu linguistikotik atera da”

tu dituzte. Fonologiaren eremuan, berriz, eraldaketa fonetiko izugarriak eman dituzte. Hiru ezaugarri fonetiko nagusi esleitzen zaizkio zubererari: azentu paraxitonoa, hasperena eta soinu bereziak. Honela dio Bedaxagarrek: “Gazteen euskara batua zuberotarra ez den intonazioa hartuz doa. Euskaldun berriek nekez gordeko dute hasperena. Eta ü soinua, sekulan ez zaio ahotik engoitik jalgiko”. Euskara batuaren erabilerak bestelako gaitasun edo konpetentzia linguistikokoak garatzea ekarri du belaunaldi berriengan. Haur ikastoletan hasi, lehen eta bigarren mailan ikasi eta Lizeoan ikasketak finitzen dituzten ikasleek soinu eta azentu berriak bereganatzen dituzte. Aldi berean, txikitatik zuberera mintzo direnek beren berezko soinuak kontrolatzen segitzen dute.

Abantailak eta zalantzak

Duda izpirik gabe, irakaskuntzak eta euskararen bilakaerak zuberotarren harreman soziala eraldatu dute. Be-

launaldi berri horretako gazteak gauza dira beste lurraldeetako euskaldunekin euskaraz jarduteko, iparraldeko nahiz hegoaldekoekin. Zuberotar hizlari berrien buruan Euskal Herriaren beste dimentsio bat sortu da. Zuberotarrak orain dela urte gutxira arte bakan ari izan dira euskaraz beste lurraldeetako euskaldunekin, iraganean, frantsesa edo espainola erabili izan dituzte beste jiteko euskaldunekin gurutzatzean. Bedaxagarren ustez “zuberotarra orain arteko isolamendu linguistikotik atera da”.

Zalantzak ez dira eskas, alta. Bi aldea linguistikoen jabe direnek “bi mintzairak elkar elika ditzakete?”. Batuaz mintzo direnean ez dute beren euskalkia baliatzen euskara estandarra aberasteko: “Bi mintzairaren arteko harremana aski desorekatua eta heterogeneoa da”. Bedaxagarren aburuz, “egoera honek gisa bateko hierarkia linguistikoa sortzen du, damugarria zenbait unetan”. Horrek zalantza bat sortu du: “Noiz arte iraunen dute hiztun horiek?”. Hiztunek ezbaian jartzen dute hizkuntza horren praktikotasuna. Deus aitzin, “nola deitu behar zaie hiztun berri hauei?”, galdetu du hizlariak. Izan ere, ikerketa zehatzago bat egin ahal izateko, euskara berri horren jabe diren hiztunen izaera sakon ikertu beharko litzateke, berauek ontsa identifikatu eta deskribatzeko. ■